

FERENČUHOVÁ, B. (Ed.). Milan Rastislav Štefánik a česko-slovenské zahraničné vojsko (légie) : kapitoly a príspevky z vedeckej konferencie s popularizačným akcentom. Bratislava : Spoločnosť Pro Historia, 2014, 140

S.

Lucia Kaňuščáková, kanuscakova@saske.sk

Milan Rastislav Štefánik sa značným spôsobom pričínal o vznik Československa. Významná bola jeho diplomatická aktivita v nadväzovaní kontaktov s francúzskymi politickými predstaviteľmi a formovanie česko-slovenského vojska v zahraničí. Práve Štefánikova nezastupiteľná úloha pri organizovaní legionárov je témou recenzovaného zborníka, ktorý editovala Bohumila Ferenčuhová.

Zborník s názvom *Milan Rastislav Štefánik a česko-slovenské zahraničné vojsko (légie) kapitoly a príspevky* je výstupom z vedeckej konferencie s popularizačným akcentom, ktorá sa konala 23. mája 2013 v Bratislave. Konferencia bola iniciovaná Nadáciou Milana Rastislava Štefánika v spolupráci so Slovenskou historickou spoločnosťou, Historickým ústavom SAV a Vojenským historickým ústavom. Publikácia obsahuje sedem kapitol a dve kratšie pôvodné príspevky.

Autorom prvého príspevku *Pamätníky ako symboly návratov Slovákov na miesta poznačené Štefánikom* je Ján Fúška. Ilustratívne opisoval výstavbu a osud niekoľkých pamätníkov venovaných pamiatke M. R. Štefánika. Okrem dvoch mohýl (Ivanka pri Dunaji, Brezová pod Bradlom) spomenul aj súsošia, sochy a pamätné tabule v rôznych mestách, nie len na Slovensku (Bratislava, Myjava, Trnava, Košice, Šurany) a v Čechách (Praha, Kostelec), ale aj vo Francúzsku (Paríž, Chamonix) a USA (Cleveland). Autor vysoko oceňoval Štefánikov morálny imperatív a spomínané pamätníky považoval za prejav úcty a dôvery národa.

B. Ferenčuhová sa vo svojej kapitole *M. R. Štefánik a československé vojsko v Rusku (s dôrazom na roky 1916 - 1917)* zamerala na Štefánikov vojnový pobyt v Rusku. Podrobne venovala pozornosť aj začiatkom československého hnutia v Rusku z vojenskej a politickej stránky a sporu medzi Štefánikom a Jozefom Dürichom o orientáciu československého hnutia a vôbec celkovému pôsobeniu československých vojsk v Rusku.

Pokus M. R. Štefánika o zlepšenie disciplíny v ruských légiách (nariadenie číslo 588, jeho dôsledky a interpretácie) je názov kapitoly Ferdinanda Vrábla, v ktorom sa autor sústredil na poslednú Štefánikovu návštevu Ruska na prelome rokov 1918/1919. Na konci roka 1918 boli na južnom a západnom fronte uzavreté prímeria, ale situácia na Sibíri ešte nebola upokojená v dôsledku bolševickej revolúcie. Napätie a neporiadok pretrvávali aj v československom vojsku. Štefánik sa to pokúsil zmierniť. F. Vrábel sa zameral na Štefánikove prejavy povzbudenia vojakov a jeho organizačné rozkazy, z ktorých najdôležitejšie bolo vládne nariadenie číslo 588 z 16. januára 1919. Nariadením bol zrušený legionársky zjazd a rozpustené rotné predstavenstvá a plukové výbory a taktiež bol zvýšený plat vojakov. Toto nariadenie sa u radových legionárov nestretlo so súhlasom a vyvolalo rozporuplné reakcie. Na konci príspevku autor zhodnotil pohľad historiografie na význam nariadenia. Kriticky sa k nemu postavila marxistická historiografia, ktorá ho označila ako prejav nedemokratickosti. Na druhej strane väčšina autorov ho považuje za snahu Štefánika organizovať a viesť disciplínu do československých jednotiek v Rusku.

Ako štvrtá je v zborníku uvedená kapitola Michala Kšiňana *Aktivity M. R. Štefánika v Taliansku*. Autor

sám na začiatku uviedol, že nemá za cieľ priniesť nové poznatky, ale inú interpretáciu Štefánikovej diplomatickej činnosti. Okrem diplomatickej misie v Taliansku, ktorá mala pre československý odboj veľký význam, sa M. Kšíňan pozrel aj na jeho kroky na zmiernenie napätia medzi Talianmi a Juhoslovanmi, ktorí mali nároky na rovnaké územia na jadranskom pobreží. Tieto Štefánikove pokusy sa nevydarili. Na druhej strane, jeho misia organizovania československých jednotiek v Taliansku bola nadmieru úspešná.

Miroslav Bilský sa vo svojej kapitole *Nábor čs. dobrovoľníkov v Spojených štátoch amerických* pozrel na problémy, s ktorými sa Štefánik stretol v USA pri odvádzaní dobrovoľníkov do československej armády. Práca predstavuje zhrnutie publikovaných informácií o danej problematike.

Nasleduje kapitola od francúzskeho historika Etienna Boissarieho s názvom *Československá armáda vo Francúzsku v Journaux de marche francúzskej armády: angažovanosť 21. a 22. pluku 1. Česko-slovenskej brigády v októbri 1918*, v ktorej sa autor zaoberal dôsledkami Štefánikových aktivít počas vojny a tiež úlohou vojenských jednotiek, ktoré pomáhal zostavovať. Autor si zvolil prístup, ako to sám nazval, pohľad zvonku, z operačných a pochodových denníkov francúzskej armády.

Natália Krajčovičová sa v kapitole *Sociálne problémy legionárov (december 1918 - 1920)* zamerala na životnú situáciu legionárov vracajúcich sa do novovzniknutého Československa, ich pracovné umiestňovanie, pridelovanie pôdy v rámci pozemkovej reformy a iné legislatívne opatrenia v prospech legionárov, čo sa nezaobišlo bez ťažkostí, ktoré sú v práci spomenuté.

Predposledný príspevok sa opäť venuje otázke pamätníkov. Juraj Babják sa snažil vo svojom príspevku *M. R. Štefánik a legionárske pomníky na Slovensku (v kontexte pomníkov padlým)* poukázať na to, ako a prečo bola sprítomňovaná Štefánikova osobnosť v rámci problematiky pomníkov padlým. Rozlišoval medzi pomníkmi padlým v prvej svetovej vojne (v radoch rakúsko-uhorskej armády) a pomníkmi padlým legionárom. Do skupiny legionárskych pomníkov zaradil pamätne tabule jednotlivcom a pomníky padlým v bojoch s Maďarskom. Zdôraznil pritom, že osobnosť M. R. Štefánika bola často spájaná aj s pomníkmi padlým v prvej svetovej vojne. Autor zhodnotil, že Štefánik bol symbolom československých a zároveň slovenských ideí, teda že sa jeho osoba využívala ako spojovací bod medzi padlými v rakúsko-uhorskej armáde, československými legionármi a vznikom Československa. V pomníkoch padlým sa využila postava Štefánika ako symbol piety a hrdinstva.

Posledná kapitola od Petra Macha má názov *Poslední mohykáni na Bradle. Štefánikove oslavy v rokoch 1968 - 1969 a (česko)slovenskí legionári*. Venuje sa otázke pripomínania si národnej minulosti v čase uvoľnenia politickej atmosféry v 60. rokoch 20. storočia. Poukázal tiež na to, ako bolo na osobnosť Štefánika nazerané v odbornej spisbe. Práve v kulminujúcom období uvoľnenia sa na Štefánikových oslavách na Bradle zúčastnili dožívajúci legionári, ktorí privítali oživenie jeho hrdinstva. Autor vo svojom príspevku využil biografickú metódu a zaoberal sa výskumom osudov niekoľkých slovenských legionárov (Ferdinand Čatloš, Mikuláš Gacek, Ján Tvarožek, Jozef Kristín a iní), ktorí sa dožili pražskej jari. Pozrel sa na ich činnosť, prípravu, účasť, prejavy a často aj vzájomné konflikty v čase chystania Štefánikových osláv. Vytvoril príbeh legionárov ako sociálnej skupiny s vlastnou historickou pamäťou.

Na stránkach zborníka, v siedmych kapitolách a dvoch kratších príspevkoch, sa čitateľ dozvie o organizovaní légií M. R. Štefánikom v rôznych krajinách a problémoch, s ktorými sa pri tejto činnosti stretol. Zároveň sú niektoré práce venované otázke historickej pamäti. V závere zborníka je anglické resumé, použité pramene a literatúra a menný register. Zborník je výsledkom konferencie s popularizačným akcentom, prináša nové poznatky a zároveň zhrňa už známe informácie k istému úseku života a diela M. R. Štefánika. Aj napriek tomu, že k osobe M. R. Štefánika bolo vydaných množstvo vedeckých aj popularizačných diel, recenzovaný zborník je dôkazom toho, že sa dá na danú problematiku pozrieť iným pohľadom, využiť rôzne metódy a venovať sa novým témam. Publikáciu preto môžu oceniť nie len historici, ale aj laická obec, pre ktorú Štefánik predstavuje významnú osobnosť národných dejín.